

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Jemtlands Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

EMBETS - BERÄTTELSE

för åren 1848, 1849 och 1850.

STOCKHOLM, 1852.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Jemtlands Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Embets-berättelse för åren 1848, 1849 och 1850. Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010. Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Jemtlands Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

EMBETS - BERÄTTELSE

för åren 1848, 1849 och 1850.

STOCKHOLM, 1852.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§ 2. Invånare.....	8.
§ 3. Näringar.....	17.
Jordbruket.....	17.
Boskapsskötseln.....	19.
Hästafveln.....	19.
Skogshushållningen.....	20.
Bergsrörelsen.....	21.
Jerntillverkningen.....	21.
§ 4. Politisk Författning.....	26.
Kammar-Verk.....	26.
§ 5. Östersund.....	31.

Tabellbilaga

Tabell för Staden Östersund i Jemtlands Län, upprättad för åren 1848,
1849 och 1850

Tabell för Landet inom Jemtlands Län

Underdånig Berättelse till Kongl. Majst, angående Jemtlands Län
i statistiskt och ekonomiskt hänseende under åren 1848,
1849 och 1850.

På det att de, allt sedan år 1802, anbefalldes Statistiska Femårs-Berättelserne för rikets samtliga Län må blifva liktidiga och derjemte afgifvas för samma tidrymder, som Tabell-kommissionens qvinqvenni-tabeller, hvilka äro fördelade på jemna kalender-decennier, har Eders Kongl. Majst, under den 22 December 1848, i nåder förordnat, att nästa samling af dessa berättelser borde omfatta tidrymden från hvarje Läns sednaste berättelse till och med året 1850; och då de sist afgifne statistiska uppgifterne för Jemtlands Län sluta med år 1847, får, för de näst derpå följande åren 1848, 1849 och 1850, jag förenämnde åliggande härmed i underdånighet fullgöra; dervid, hvad först angår

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet,

det torde tillåtas mig i underdånighet åberopa hvad sednaste berättelsen för åren 1843—1847 innehåller; med det tillägg, att, enligt närmare bestämmelser vid en nu upprättad ny Länekarta, Länets hela areal befunnits rätteligen utgöra 433,4 kvadratinil, deraf Jemtland 324,37 och Herjeådalen 109; hvarförutan, i afseende på provinsen Herjeådalen, torde böra anmärkas, att jordmånens ytterst sterila beskaffenhet, såsom hufvudsakligen bestående af sand, blandad med en obetydlig del mylla, i förening med de talrika fjellens nära läge, hvaraf hastiga och skarpa temperaturförändringar städse inträffa, lägger ett väsendtligt hinder för något mera viustgifvande och stabelt åkerbruksidkande derstädes; dock hafva åtskillige under sednare åren, med bidrag af statsmedel, skedde myrutdikningar partielt mildrat de ofta inträffade nattofrosterne; men i den delen återstår ännu mycket att göra, så inom Herjeådalen, som företrädesvis inom provinsen Jemtland, der jordmånen i allmänhet är vida bättre och, på icke få trakter, af utmärkt god beskaffenhet, ehuru ej sällan för frostsador mer och mindre blottställd.

Behovvet af understöd till främjande af ett utvidgadt, ändamålsenligare jordbruk och boskapsskötselns deraf beroende tillväxt och förkofran, samt till anläggande af nya, och förbättraende af redan befintlige kommunikationsanstalter, är troligen af Rikets alla Län störst för Jemtlands, såsom långt aflägsne från hafvet och hvars, på en arealvidd af icke mindre än 433 kvadratmil spridda, fastän relativt ringa, befolkning ofta måste i olika riktningar, från angränsande orter, så inom Riket som i Norrige hemta en stor del af sina förnödenheter och hvarest landets egna produkter endast kunna med fördel afyttras. Förra berättelsen utvisar ock, hurusom af de till vattenaftappningsarbeten vid 1840 och 1844 årens riksdagar auslagne medel Länet hugnats med bidrag till utförande af 27 särskilde, dels myrutedikningar och dels mindre sjöars sänkning, hvaraf beräknats en till odling tjenlig landvinning af något mer än 9000 tunnland. Dessa arbeten äro jemväl, med allenast någre få undantag, före detta fullbordade och hafva de fleste lemnat goda resultat, så att, enär på, och invid åtskillige myrländta sträckor, der någon sädesproduktion tillförene aldrig varit att påräkna, efter omsorgsfullt verkställd vattenafledning erhållits icke blott en god fodertillgång, utan jemväl oskadde sädesskördar, allmogen numera lärt sig att inse och uppskatta framtida nyttan af dylika arbetsföretag och för sådanes vidare utförande blifvit lifligt intresserad.

Någre nya anslag till arbeten af nyssnämnde beskaffenhet hafva under de nu ifrågavarande åren icke för Länet erhållits. Då likväl dylika arbetsföretag här äro af den största vikt, men af en i allmänhet mindre bemedlad befolkning icke kunna i någon större skala till allmännare båtnad utföras, med mindre bidrag af allmänna medel dertill erhålles; vågar jag göra mig förvisad att Eders Kongl. Majt, i den mån blifvande statsanslag medgifva, tackes behjerta denna för Länet viktiga angelägenhet. Åtskillige planer och kostnadsförslag till nya vattenaftappningsarbeten äro under tiden uppgjorde och af dem har jag till Styrelsen för Allmänna Väg- och Vattenbyggnader, i ändamål att, efter föregången pröfning, upptagas å det general-förslag å till allmänna arbeten erforderlige statsbidrag, som skulle till Rikets sednast församlade Ständer afgifvas, insändt sådane som befunnits fullständigt utförde tillika med ansökningar om understöd, nemligen för:

Utdikning af Håfs- och Långmyrorne i Hackås socken.

Sänkning af Sing- och Lillsjöarne i Håsjö socken, jemte utdikning af By, Håsjö, Harrviks, Hemflous och Ansjöflons myror i samma socken.

Utdikning af Liens och Storgårdens myror i Aspås socken.

D:o af Gräfte bys myror i samma socken.

Utdikning af Stormyran i Åskotts by, samt Långdrole, Hågunmyran och Slätmyran vid Granbo i Ås socken.

D:o af Ekebergs, Bäckens och Almåsa byars myror i Offerdahls socken.

D:o af Böhle, Östen-Ulfsås och Tjåla myror i samma socken, samt af Londsoms-myrorne i Myssjö socken.

Sedan sista underdåniga berättelsen afgafs hafva följande redan då påbörjade vägbyggnadsarbeten blifvit fullbordade, nemligen:

1:o Omläggningar och förbättringar å allmänna landsvägen inom Bruntflo och Råfsunds Tingslager, på sträckningen emellan Östersund och Sundsvall.

2:o Förbättringar å den på Statens bekostnad för lång tid tillbaka anlagde, 11 mil långa landsvägen från gränsen af Bergs socken till Åsansforsen eller Ljungaelfven och derifrån dels öfver Klöfsjöfjell till Herjeådalen, dels ock förbi Råtan och Hogdahl till Norra Helsingland.

3:o Omläggningar delvis af landsvägen inom Alsens Tingslag på sträckningen emellan Östersund och Trondhjem.

4:o Förbättring och utvidgning till landsväg af häradsvägen emellan Krokoms bro och Näskotts kyrka, hvarigenom Rödö färjesund kan undvikas.

Härförutan hafva nedannämnde nya arbeten blifvit dels fullbordade, dels påbörjade:

1:o Omläggningar förbi 28 branta backar å vägen emellan Fahnbyns och Stuguns gästgifvaregårdar på sträckningen till Sollefteå lastageplats vid Ångermanelfven i Vester-Norrlands Län.

2:o Nybyggande med sten, jemte reparationer samt körbanornas förbättring å tillsammans 37 större och mindre broar och trummor å den på Statens bekostnad anlagde $4\frac{1}{2}$ mil långa landsvägen från byn Staa i Åre socken till riksgränsen, i sträckning mot Trondhjem; till hvilka nybyggnads- och reparationsarbeten Eders Kongl. Majt under den 10 November 1848 täckts i nåder anvisa 9,224 R:dr 16 sk.

3:o Nyanläggning af landsväg utmed den två mil långa sjön Gesund, hvilken sjö, belägen i sträckningen emellan Östersund och förenämnde Sollefteå lastageplats, hitintills måst såsom farled begagnas. Till denna väganläggning, såsom både i politiskt hänseende och för landets ekonomiska angelägenheter af stor vikt, har, på min derom gjorda hemställan och för att jemväl bereda tillfälle till arbetsförtjenst åt ortens nödställda befolkning efter den svåra missväxt, hvaraf hela Länet år 1849 var hemsökt, och hvarom här nedan kommer att vidare förmålas, Eders Kongl. Majt, af det till väganläggningen såsom erfor-

derligt beräknade beloppet 22,567 R:dr, anvisat en summa af 14,800 R:dr; hvarmed arbetet ock skyndsamt sattes i gång.

4:o För att i nyssbesagde ändamål bereda än vidare tillfälle till arbetsförtjenst och till ett ändamålsenligt botande af de betydliga utskärningar, 1849 års höga flodvatten förorsakat å vissa delar af allmänna landsvägen invid Råfsundssjön, blef, på min derom jemväl gjorde underdåniga framställning, en summa af 2,800 R:dr från 6:te Hufvudtiteln stäldt till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes disposition. Detta reparationsarbete, medelst kallmur af sten på fäschinerad grund, det första af sådan beskaffenhet här i orten utförda, blef ock under våren och början af sommaren 1850 verkställt.

5:o Anläggning af 7 $\frac{3}{4}$ mils körväg från Långå by i Hede socken af Herjedalen till Norrska gränsen, i riktning mot staden Koraas; hvartill enligt kostnadsförslag erfordrats 30,580 R:dr och af hvilket belopp, från 6:te Hufvudtiteln, år 1850 beviljats ett bidrag af 15,500 R:dr.

Allmänna landsvägen härifrån Östersund till riksgränsen mot Trondhjem har före detta blifvit på de flesta ställen omlagd, utvidgad och förbättrad, så att deraf såsom oländig och smal endast återstod vissa sträckor inom Undersäckers och Åre socknar; till afhjelpande hvaraf särskilde undersökningar likaledes hållits samt kostnadsförslag och arbetsplaner blifvit uppgjorda; men för hvilkas utförande åtskillige hinder och stridigheter sig yppat. Sedan likväl dessa planer och förslag, efter i visse omständigheter skedde nya undersökningar, blifvit i öfverensstämmelse med derom lemnade särskilde föreskrifter kompletterade; har numera till ombyggande och förbättring af nämnde vägsträckor erhållits ett statsanslag af 22,225 R:dr; och kommer vägarbetet att börja så fort behöriga kontrakter derom kunna med socknuemenigheterna afslutas.

Undersökningar om visse andre vägförbättringar hafva jemväl genom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes förfoganden blifvit företagne; men om hvilka förättningar, de der i sina resultater komma att tillhöra en sednare period, här icke torde böra vidare ordas. Den i förra berättelsen omnämnde plan för en ny väganläggning öfver skogen Grubbkälen kallad, i ändamål att undvika ett större färjesund och förkorta vägen från nordöstra delen af Jemtland till Herjedalen, har icke ännu kunnat utföras, utan måst omarbetas efter föregångne nya detalj-undersökningar i vissa delar.

Vid den i förra berättelsen jemväl omnämnde preliminär-undersökning, som, på Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes framställning, Eders Kongl. Maj:tt tillätit Chefen för Norra Väg- och Vattenbyggnads-Distriktet att, i sammanhang med inspektion af åtskillige i orten pågående väg- och vattenaftapp-

ningsarbeten, anställa till utrönande huruvida skäl kunde förefinnas att anställa detaljmätningar för åstadkommande af plan och förslag till en farled genom Ströms stora vattendrag i Norra Jemtland, emellan Stamsesele i Ångermanland och Thunsjön i Norrige, förekomma så många och betydliga hinder, att förslaget om kanalisering af detta vattendrag, hvarigenom åsyftats att kunna sammanbinda Östersjön och Nordsjön, af Styrelsen för Allmänna Väg- och Vattenbyggnader ansågs böra förfalla; hvaremot, och då en lika önskvärd, som för orten nyttig förbättring i kommunikationen utefter detta långa vattendrag med skälig visshet förmodades kunna åstadkommas medelst rensning och utvidgning af strömmarne emellan Stamsesele och Ström, afvensom strömdraget Stuckan, samt anläggande af vägar, så öfver Bågedet och Gäddedet, som emellan Båtstaden, Qvarnbergsvattnet och Thunsjön, — Styrelsen hos Eders Kongl. Majt i underdånighet hemställt, om icke en viss summa, af de till Styrelsens disposition stälde medel, finge af Styrelsen användas i och för anställande af detaljundersökningar och arbetsplans uppgörande i nyssbesagde hänseenden; och sedan Eders Kongl. Majt i nåder bifallit denna underdåniga hemställan, har Styrelsen under den 9 April 1849 förordnat Kapitenen och Riddaren P. G. af Bierkén att besagde undersökningar verkställa och fullständig plan och förslag till arbetenas utförande upprätta; men efter hvad Kapitenen af Bierkén, i anledning af derom gjord erinran, nu anmält, skall, ehuru undersökningarne på stället afslutades förlidet år, sådane hinder för planritningarnes kompletterande mött, att Kapitenen icke ännu kunnat plan och förslager till Styrelsen insända, eller vore i tillfälle att resultatet af de hållne undersökningarne meddela.

I afseende på Länets allmänna indelning har endast i ecklesiastikt hänseende skett några förändringar. Så är beslutadt, att Frostvikens socken, hvars Kapell befinner på mer än 20 mils afstånd från moderkyrkan i Föllinge, vid först inträffande kyrkoherdeledighet i Föllinge pastorat, kommer att derifrån afsöndras och utgöra särskildt Gäll.

Vidare kommer Sunne nu lediga regala pastorat, bestående af Sunne, Frösöns, Norderöns, Halleus och Marby socknar, att på så sätt delas, att sistnämnde bägge socknar skola utgöra ett särskildt Gäll, under namn af Hallens och Marby regala Pastorat; dock ej förr, än nuvarande Komminister i Hallen från denna sin befattning afgår. — Börande här jemväl upptagas, att ett särskildt Kapell för Lappbefolkningen numera blifvit med anslag af Lappmarks-Ecklesiastik-

fonden, och enskilda bidrag uppfördt i Kålåsen af Kalls socken, hörande till Undersåkers pastorat.

§ 2.

Invånare.

I fråga om befolkningens rätta numerär förekommer här, hvilket jag förmodar äfven är händelsen inom rikets öfrige Län, en betydlig skiljaktighet emellan hvad mantals-längderne och Tabell-kommissionens qvinqvennii-tabeller i thy fall utvisa. Enligt mantals-längderne utgjorde vid 1850 års slut folkmängden inom hela Länet 51,364 personer, nemligen:

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
inom Norra Fögderiet	11,155	11,520	22,675
» Södra d:o	11,133	11,256	22,389
» Herjeådalens d:o	3,093	3,207	6,300
			<u>51,364.</u>
Deraf skattskrifne		25,700	
» befriade		<u>24,664</u>	51,364;

oberäknadt circa 900 personer, tillhörande Lappallmogen, som icke i mantalslängderne antecknas och om hvilken befolkning kommer att här nedan vidare ordas.

Då likväl, enligt de till Eders Kongl. Maj:t ingångne qvinqvennii-tabellerna, folkmängden

år 1805 uppgick till	31,819
» 1815 » »	35,015
» 1835 » »	44,239
» 1840 » »	45,769 och
» 1845 » »	49,077;

torde, med hänseende till Länets framåtskridande i odling och tillväxt, kunna med full visshet antagas, att befolkningen vid 1850 års slut var större, än hvad mantals-längderne på förenämnde sätt upptaga. Såsom stöd för detta antagande får erinras, att om än mantalsskrifningarne, med ledning af vid tillfället

tillfället tillgängliga handlingar och meddelade uppgifter, blifvit med tillbörlig noggrannhet verkställda, desamma, hvilkas föremål icke är folkräkning, utan hufvudsakligen att i skatt upptaga alla de individer, som sådan böra påföras, likväl icke utgöra någon fullt tillförlitlig kontroll derå, att kommunens alla invånare, äldre och yngre, varda uti längderne antecknade; enär ej sällan inträffar att hela hushåll och enstaka personer, särdeles i orter, der, såsom här, bland tjenande klassen det oskick, att icke antaga laga årstjenst, är ganska vanligt, blifva vid de årliga mantalsskrifningarne uteslutne eller förbigångne, antingen i följd af flyttning från en församling till en annan, eller af egen försummelse att vid förrättningen sig anmäla; hvartill äfven kan läggas församlingarnes bemödanden att blifva qvitt sådana personer, som de befara kunna komma fattigförsörjningen till last. Presterskapets uppgifter, hvilka ligga till grund för Tabell-kommissionens beräkningar, böra fördenskull, äfven om samma uppgifter i något fall skulle stödja sig å approximativa kalkyler, i fråga om folkräkningen vara mera tillförlitliga än mantals-längderne. Nu utvisar Tabell-kommissionens, angående nativiteten och mortaliteten i riket sednaste, eller för år 1849 afgifne berättelse, att folkmängden i detta Län, vid nämnde års slut, utgjorde 52,144 personer; och oansedt samma års svåra missväxt, samt den deraf föranledda nödställda belägenhet, hvaruti en stor del af befolkningen då iråkade, kan under påföljande året hafva vållat en något större mortalitet, än under vanliga förhållanden, tvekar jag dock icke antaga, att folkmängden vid det årets utgång, då någon härjaude farsot icke var gängse, uppgick till minst enahanda numerär, som det föregående, eller 52,144. Med antagande häraf visar sig således en tillökning i Länets befolkning under de ifrågavarande 3:ne åren af 3,740 personer utöfver hvad sednaste Femårs-berättelsen, grundad å mantals-längderne, med 48,404 upptager. Om åter, i och för bestämmandet af nämnde tillökning, mantals-längderne äfven nu följas, blir densamme 2,960 personer, eller nära 6 procent.

Länets allmoge står i allmänhet på en bildningsgrad, som i rikets flesta landskaper svårligen torde igenfinnas. Med kärlek och vörndnad för Lagar och Öfverhet förenar Jemtlandningen ett fogligt och fridsamt sinnelag; för det mesta skrifkundig — motsatsen hörer endast till undantagen — utför han sjelf sine angelägenheter så vid tinget som andra förefallande tillfällen, och framställer sina petita med en sällspord klar uppfattning; ofta skarpsinnig, alltid fyndig.

är han mera begifven på förvärf genom handel och byte, än ihärdighet i arbete; men hans fyndighet alstrar misstroende och framstår stundom i en mindre fördelaktig dager, särdeles vid mundtliga aftal man och man emellan, dervid ett gifvet löfte mången gång föga respekteras. Begäret efter oberoende föranleder ofta till förtidiga och illa beräknade bosättningar, hvaraf åter merendels uppkomma armod och elände, särdeles när ett så kalladt hårdår inträffar. Till dessa bosättningar bidrager i icke obetydlig mån den i orten till ytterlighet drifna plägsed, att föräldrar, mångengång i medelålderns fulla verksamhet, emot betingadt årligt underhåll för lifstiden, eller som det benämnas födoråd, afstå sina små hemmansdelar till någon af sina söner eller en dotter, på det hon må kunna fullborda ett påtänkt giftermål, så att exempel icke saknas, att, från samma lilla hemmansdel, samtidigt måste utgå födoråd, ej blott till primitiva ägaren och hans familj, utan äfven till dennes närmaste efterträdare, hvilken åter i sin ordning ingått enahanda aftal. Om de i flera hänseenden menliga följer dylika afhandlingar af sig föda, samt den kall-sinnighet, som deraf närmaste anhörige emellan ofta uppkommer, lemna brottmåls-annalerna talrika intyg; men då en hvar äger om sin egendom förfoga och afhandlingar af nämnde beskaffenhet svårligen kunna af lag förbjudas, har jag endast skolat förhållandet antyda. Lika menligt verka jemväl mångå tvifvelsutän i god afsigt, men med ett mindre väl beräknadt förtseende, beviljade nybygges-auläggningar och hemmans-afsöndringar, hvilkas fattige åboer, särdeles under svårare år, med hustru och barn merendels endast öka proletärerernas antal; och har jag därför, i fråga om nya sådane bosättningar, strängt tillämpat de förfoganden, som af den administrativa myndigheten varit beroende.

Beträffande folkets sedlighet, äro gröfre brott, och bland dem sådane, som tillhöra kategorien lifssaker, högst sällsporda; men tyvärr har antalet af andra brott och förbrytelser, åtalade vid domstol, under åren 1848, 1849 och 1850. särdeles det förstnämnde året, ökats i förhållande till hvad fallet varit de näst föregående tre åren, då antalet sakfällde utgjorde:

År 1845	173
» 1846	168
» 1847	<u>324</u> 665.

hwaremot det uppgått

År 1848 till	656
» 1849 »	278
» 1850 »	169
	<u>1,103.</u>

Häraf vill synas, som skulle allmänna sedligheten inom Länets hafva i en betänklig mån försämrats; men vid en närmare undersökning om förhållandena inhemtas, att den stora numerären, under den gemensamma rubriken brottmål, som väsendtligast för året 1848 är framstående, till hufvudsaklig del tillkommit på grund af då mera allmänt anställde åtal för åsidosatt underhåll af allmänna vägarne; för hvilken förseelse ett antal af öfver 400 väghållnings-skyldige, till största delen inom Råfsunds tingslag, blefvo sakfällde. Häraf följer, att den anmärkta tillökningen icke bör vara oroande; men det står likväl fast, att äfven öfrige förbrytelser, och af dem, i främsta runimet, den emot äganderätten under de ifrågavarande 3:ne åren i viss mån ökats; hvartill åter en förklaringsgrund är att finna i 1848 års ytterst klena skörd och påföljande årets totala missväxt, som till ytterlighet försvårade utvägarne till arbetsförtjenst och lifsbergning; ehuru visserligen icke får lemnas å sido, att lättja och begifvenhet på starka drycker äfven i sin mån bidragit att öka brottens antal.

Jag vill härmed ingalunda hafva sagt att Länets allmoge i allmänhet är begifven på starka drycker, utan tvärtom kan den, hvad nykterhet vidkommer, i sin alldagliga lefnad åberopas såsom ett efterföljdsvärdt föredöme; fastän visserligen undantag icke saknas, särdeles bland dem som göra de så kallade handelsresorne till en hufvudsak. Bland den uppväxande ungdomen kan med visshet antagas att flertalet ej ens smakar bränvin, hvilket under sednare tider på ett önskvärdt sätt är ådagalagdt och framstående visat sig, t. ex. vid tillfällen då extra förplägning för Länets bevaringsynglingar ifrågakommit; och torde det vara förtjent att omtala, hurusom vid en resa till Liths tingsställe, der för tillfället hölls, icke blott laga ting, utan äfven allmän uppboordsstämma med tingslagets skattskyldige allmoge, jag under ett längre vistande derstädes, oaktadt noggrann efterforskning, bland den talrikt församlade allmänheten icke kunde förmärka någon enda person vara af starka drycker rörd.

Detta till förmån för nykterheten; men i visse hänseenden är med den icke så alldeles väl bestäldt. Så t. ex. förtäres kaffe till öfverdrift, och om

det skall vara någorlunda väl, åtminstone vid besök hos grannar, vid gästbud, under färder, vid marknader och andra dylika tillfällen, drickes kaffet icke enbart, utan tillsättes med en viss dosis bränvin; hvilken dryck, under namn af kask, ty värr är tämligen allmän och stundom ledande till verklig dryckenskap. Kaffekonsuntionen är betänkligt både allmän och stor, så att, till anskaffande af denna öfverflödsvara, mycket åtgår som eljest kunde användas till betryggande af ett ekonomiskt oberoende; och tjenstefolkets anspråk på kaffe och bekvämlighet sätter ofta mängen omtänksam husfader i bekymmer för uppfyllandet af deras anspråk.

I sammanhang härmed bör nämnas, att på landsbygden icke finnes någon tillåten krog, och äfven på de flesta gästgifvaregårdar hålles icke heller bräuvinsminuteriug. Varans dyrhet och den med anskaffandet förenade besvärliga transporten från angränsande orter har ock i sin mån haft ett välgörande inflytande till nykterhetens främjande. Numera äro, ty värr, 2:ne angräsnier anlagde i närheten af Östersund, dock nyligen, så att någon menlig inverkan deraf på sedligheten hitintills icke försports; men det vissa ar, att de för orten icke åstadkomma något godt.

Antalet af vid domstolarne handlagde civila mål har i stället under ifrågavarande period aftagit; hvaremot lagsökningsärendena hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ökats i en oroväckande grad.

Beloppet af hvad under åren 1845, 1846 och 1847 i exekutiv väg hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande utsöktes uppgick per medium till 56,493 R:dr 4 sk., och ännu 1848 till endast 39,526 R:dr, men för året 1849 steg till 102,370 R:dr och året 1850 till 110,787 R:dr banko. Denna lagsökningsärendenas bedröfliga tillväxt härleder sig ovedersägligen från de bägge här ofvan redan omnämnde svåra åren 1848 och 1849; och om än besagde tillväxt med rätta anses vara vållad af en öfvergående tillfällighet, qvarstår likväl, att allmänna välmågan inom orten derigenom betydligt aftagit, särdeles hos brukare af mindre jordlägenheter och den så kallade arbetsklassen, hvilket ock bestyrkes deraf, att fattigförsörjningskostnaden, som för Länet i medeltal åren 1842—1847 utgjort 15,233 R:dr, nu bestiger sig till 17,394 R:dr 17 sk.

Det kan, å ena sidan, visserligen icke bestridas att ju Jemtlänningen, i fullt mått, med mängen annan delar den icke lofvärda seden, att, under den goda dagen, föga tänka på den kommande; men, å den andra, måste erkännas,

att han, under den svåra dagen, med resignation kan umbära och försaka anda till det otroliga. Flere år näst före och till och med år 1847 välsignades Länet med i allmänhet goda och behofven motsvarande skördar, så att välmågan under den tiden icke obetydligt tilltog. Kom så året 1848, som visserligen här i orten icke ansågs såsom något egentligt missväxtår, men som dock lemnade en så klen och ringa skörd, att den mångenstädes var föga användbar och i öfrigt så knapp, att den på långt när icke förslog till behofvens föyllande. Ställningen blef svår och för mången ytterst tryckande; men sådant oaktadt förspordes knappast någon klagan. En och annan ägde besparing från den goda tiden, krediten var skäligen god och behållningarne i de så kallade Distrikt-magasinerne uppgingo vid årets början till circa 13,000 tunnor korn; hvilket allt underlättade omsorgerne att understödja de mest behöfvande, dels med brödföda och dels med utsädeskorn, våren 1849, hvarigenom dock magasinstillgångarna mycket medtogos.

Året 1849, hvilket såsom ett memento länge kommer att bland befolkningen fortlefva, började och till en stor del äfven fortgick under skäligen gynnsamma auspicer. Den växande grödan var visserligen icke af någon utmärkt beskaffenhet, men lofvade dock en nödorttig bergning, då en enda natt, natten till den 10 September, på en gång tillintetgjorde alla förhoppningar i den delen, i thy att en då inträffad frost, antingen svårt skadade, eller totalt förstörde största delen af årets gröda, hvilken ännu till mer än $\frac{2}{3}$ delar såsom omogen å rot qvarstod. Så snart efter anställde proftröskningar och inhemtade noggranna upplysningar från Länets alla delar storleken och vid den af den timade skadan hunnit utrönas, ingick jag till Eders Kongl. Majt med underdånig rapport om den inträffade olyckan och framställde deruti folkets iråkade nödställda belägenhet samt oförmåga att, utan Statens mellankomst, förskaffa sig brödföda och tjenligt utsäde för det kommande året; och Eders Kongl. Majt täcktes i nåder hugna Länet med icke blott räntefria lån till ett belopp af 75,000 R:dr, att under loppet af 3:ne år med $\frac{1}{3}$ del årligen återbetalas, utan äfven med ett anslag af 6,000 R:dr utan återbetalningsskyldighet, att på lämpligaste sätt användas till undsättning och beredande af arbetsförtjenst för sådane behöfvande, hvilka icke voro i tillfälle att sjelfve förskaffa sig arbete, eller kunde af egne tillgångar återbetala hvad dem tilldelades; hvarförutan, på sätt här ofvan är antydt, Eders Kongl. Majt likaledes anvisade medel till utförande af vissa allmänna arbeten inom orten, för att äfven derigenom bereda en del af befolkningen utväg till loflig sysselsättning och bergning.

Genom desse, af Länets invånare med varm undersåtlig tacksamhet erkände, Eders Kongl. Maj:ts landsfaderliga omsorger voro deras både första och största behof till betydligaste delen afhjelpne; men nöden bland den redan förut obemedlade arbetsklassen, och sådane, som, i saknad af erforderlig sakerhet för återbetalningen, ej kunde erhålla andel i undsättningslånen, framstod med hvarje dag i allt mörkare gestalt, och vintern, hvarigenom tillfälle till arbetsförtjenst i flera hänseenden kom att minskas, var äfven för hand, hvarföre jag i samråd med deputerade för Länets markegångs-sättning beslöt att påkalla den visserligen ofta, men aldrig förgäfves anlitade allmänna välgörenheten; en välgörenhet, som alltid utgjort ett framstående ädelt drag i Svenska national-lynnet. Att denna välgörenhet nu skulle tillgodokomma Jemtland, såsom den ock i rikt mått gjort, derom hyste jag ingen tvekan; men till hvad grad derå grunda någon säker kalkyl var ej möjligt beräkna. Emellertid stod nöden för dörren och allt uppskof endast förvärrade ställningen. Genomgripande åtgärder måste skyndsamt vidtagas, och i hudvudsaklig öfverensstämmelse med de bestämmelser, Eders Kongl. Maj:ts täckts meddela för användandet af gratis-anslaget 6,000 Rdr, beslöts, uti den härstädes under min omedelbara ledning bildade Allmänna Undsättnings-Kommittéen för Länet, att rena gåfvor endast skulle utdelas till älderstigne, orkeslöse och barn samt sådane behöfvande, som icke voro i tillfälle att sig och de sina lifnära; men att i öfrigt, så vidt som möjligt, tillfälle till arbetsförtjenst skulle beredas åt en hvar som kunde och ville och vore i behof att sig deraf begagna. Med de för hand varande relativt ringa tillgångarne samt i öfrigt af mig förskottsvis anskaffade medel, gick Kommittéen derföre i författning om uppköp, företrädesvis inom orten, af lin, blånor, hampa, ull, nöthår och andra råämnen, så att den som hade något att deraf aflåta måtte för sin vara erhålla full nöjaktig betalning, hvarefter de anskaffade materialierne utlemnades till bearbetning och förädling efter en hvars fallenhet och förmåga, emot en fixerad skäligen hög arbetslön, den der komme att godtgöras, icke med penningar utan med mjöl, hvilket åter beräknades till möjligaste lägsta pris, så att den behöfvande kunde af sitt arbete påräkna en skäligen utkomst. Den vinst, som häraf beräknades, bestod egentligen deruti, att genom omsättning göra sjelfva undsättningen å nyo fruktbar, eller så, att den mer än en gång kom de behöfvande till godo, i thy att produkten af det ena arbetet borde lemna medel till företagande af ett nytt; hvarförutan Kommittéen, med uppmaning till handarbeten i öfrigt, förklarade sig vilja sådane i mån af ägande tillgångar inlösa.

Efter hufvudsakligen dessa grunder bildades, tid efter annan och i den mån tillgångarne medgåfvo, inom socknarne i Länet 38 särskilde arbetsbestyrelser, hvilkas uppgift det blef, att hvar inom sitt distrikt utföra Kommitteéns anordningar och, efter noggrannaste urskillning, utdela gratis understöd åt alla sådane behöfvande, som icke kunde sig sjelfve lifnära; samt att, emot bestyrelserne tillhandahållne penningar, mjöl och spannmål, anskaffa erforderlige rudimaterier, desamma till bearbetning af de behöfvande fördela, utbetala arbetslönerne samt de förfärdigade effekterne emottaga och till Kommitteen aflemna; och borde en hvar bestyrelse efter upprättade enkla formulärer för sina åtgärder redovisa. Då vanan vid och, här likasom något hvarstädes, hågen för kommunala angelägenheter är föga utbildad, var det ett svårlöst problem, att i en landsort, der högst få, i de fleste socknar ingen enda ståndsperson finnes bosatt, ordna och i verksamhet hålla bestyrelser, förknippade med så i sanning, både besvärliga och ansvarsfulla förvaltnings- och redovisnings-åligganden som de ofvannämnde. Jag förbigår de lika ömtåliga som mångfaldiga åligganden Kommitteen, eller måhända rättare Läns-Styrelsen, med och genom desse bestyrelser sig iklädde.

Förmånerne af den antagne methoden hafva emellertid varit både många och välgörande. Tiggeri och lättja städfjades, en hvar bereddes tillfälle att genom omtanka och arbete bidra till sin och de sinas bergning, och handslöjderne i allmänhet vunno en högst märkbar förkofran. De arbetsföretag, bestyrelserne kunde erbjuda, voro visserligen i flera fall mindre egnade för individer hörande till manspersonalen; men många af dem, hvilka af brist på arbete voro urständsatte att i hemmet något förtjena, utan att likväl våga derifrån aflägsna sig, af fruktan att qvarlemna de sina åt en befarad hungersnöd, sattes nu i tillfälle utvandra till angränsande orter för att der under vintermånaderne förskaffa sig uppehälle, sedan de funno en möjlighet för de hemmavarande att, genom den för dem på förenämnde sätt tillgänglige arbetsförtjenst, kunna sig lifnära.

Bland effekter, tillverkade i följd af ofvanomförmälde förfoganden, torde företrädesvis böra omnämnas vadmal, hvitt och grått, en del af utmärkt god beskaffenhet, till en quantitet af 12,354 alnar, linneväfnader och ylletyger af flere slag, mattor, finare och gröfre, ryor, strumpor, hästfilar, band samt ylle- och linnegarn jemte diverse husgerådssaker och verktyg af träd och jern.

I den mån arbetena fortgingo blefvo de förfärdigade effekterne å utlyste auktioner försålde och de medel, som dervid inflöto, användes åter till nya arbetsföretag, hvarigenom det erhållne undsättningsbidraget ytterligare, eller så

till sägande för andra gången de behöfvande tillgodogjordes. När våren kom och jordbruket kunde börja, blefvo de föranstaltade slöjdarbetena inom hus inskränkte, och Kommittéen tillhandahöll då mjöl, säd och penningar för att af bestyrelserne så fördelas, att de minst bemedlade jordbrukarne, hvilka icke förmådde bekosta sig nödigt arbetsbiträde, sattes i tillfälle bedrifva jordens bearbetning; derigenom tillfälle till arbetsförtjenst jemväl bereddes åt mången arbetsför, som derförutan skulle saknat utväg att förskaffa sig nödigt uppehälle.

Å de tillverkade effekterne förrättades här i Östersund 4 större auktioner, men då priserne ej ville hålla sig uppe, skickades ett icke så obetydligt parti vadmal till Hernösand att å der utlyst auktion föryttras.

Summan, hvartill de försålde effekterne uppgått, utgör . . . 16,256: 12. 5.

Och denna produkt af undsättningsarbetet har åter ökat kapital-

fonden; hvartill i första rummet räknas statsanslaget . . . 6,000: — —

och vidare de från hufvudstaden och rikets fleste orter influtne, dels direkte af gifvarne och dels genom Eders Kongl. Majts Befallningshafvandes i Länen benägne föranstaltande insamlade och hit insände, gåfvomedel, utgörande . . . . . 34,430: 32. 1.

40,430: 32. 1.

utom 230½ tunnor spanmål in natura.

Då ifrågavarande undsättningstillverkningar naturligtvis endast till en mindre del och ett relativt ringa värde kunnat förfärdigas af en hvar som deruti deltagit, torde vidden och utsträckningen af dessa arbetsföretag säkrast vitsordas af summan, hvartill besagde tillverkningar sammanlagdt uppgått, utgörande, på sätt ofvan är upptaget, 16,256 R:dr 12 sk. 5 rest banko.

Af de bidrag, som efter hvad nyss är nämndt, lemnats fattige jordbrukare såsom understöd till vårarbetets bedrifvande och förrättande af andre landtmannagörsmål, har naturligtvis någon produkt icke kunnat till undsättningskassan åter ingå; men icke desto mindre voro desse bidrag af behovet högeligen påkallade, och jag bör i sammanhang härmed jemväl anmäla hurusom, utom alla gratis-understöd i öfrigt, 417 tunnor frökorn blefvo vid säningstiden 1850 utdelade till nybyggare, torpare och sådane obemedlade jordbrukare, som icke förmått utsädeskorn sig anskaffa och hvilkas tegar följaktligen då eljest kommit att stå öde.

Med

Med här ofvan omförmälde, ej mindre genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga behjertande, än genom den allmänna välgörenhetens tillgöranden, erhållne frikostiga undsättningsbidrag blef det en möjlighet att sörja för den nödställda befolkningens uppehälle och nödtorftiga berguing; och det har derjemte lyckats mig att af arbetsprodukten, 16,256 R:dr 12 sk. 5 rst, för framtida behof reservera och för Länet bilda en, tillförene aldrig ägd undsättnings-kassa, hvars belopp uppgår till circa 7,000 R:dr banko; men hvilket belopp jag dock icke är i tillfälle att till siffran bestämma förr, än samtliga auktionsliqviderne kunna afslutas, på sätt jag före detta haft nåden i underdånighet anmäla. Jag hade hoppats att denna kassa, åtminstone under någon följd af år, skulle kunnat hållas oförryckt och genom en omtänksam förvaltning ökas till afhjelpande af framtida behof; men i den stund detta nedskrifves har tyvärr bland befolkningen inträdt en ny, icke ringa förlägenhet i följd af äfven detta årets i allmänhet klena och på mångt ställe af frost svårt skadade skörd, så att fonden redan nu måste till större eller mindre del anlitas.

§ 3.

Näringar.

Jordbruket jemte Boskapsskötseln utgör landets hufvudsakligaste näringsfång; och ehuru, af nu ifrågavarande tre år, 2:ne, efter hvad redan är nämndt, varit så kallade hårdår, hafva likväl omiskänneliga tecken visat sig, utmärkande ett lifligare intresse för jordbrukets bedrifvande på ett ändamålsenligare sätt, än förr varit fallet. Allmogen börjar numera allmänt inse, det jorden äfven här kan gifva en fullgod afkastning, blott den rätt skötes, och att en väl dikad och odlad åker mindre är blottställd för frostsador, än den jord, som är sämre häfdad. Det var nemligen händelsen året 1849, då vid skördetiden hela Länet hemsöktes af en svår frost, att här vid Östersund, der jorden ostridigt är den i hela orten bäst skötta, i allmänhet erhöles en bättre och vida mindre skadad gröda än i de angränsande socknarne. Med detta exempel för ögonen är det otvifvelaktigt, att Jemtlands allmoge begärligt skulle vidtaga nödige reformer i sitt jorbruk, blott den ägde en klar insigt om bästa sättet. Men då i orten icke finnas några possessionater, som föregå med exempel i fråga om ett förbättradt landbruk efter bepröfvade och godkände nya metoder, samt allmogen derförutan i det

längsta vidhåller gamla vanor och bruk; kan en genomgripande reform i berörde hänseende icke så snart vara att här förvänta.

Vid sådant förhållande är bildandet af en landtbruksskola här i Länet af stor vigt; och jag har äfven anledning hoppas att, af de anslag Rikets Ständer vid nu sednast afslutade riksmöte i thy fall beviljat, någon del skall komma detta Län till godo.

Att emedlertid jordbruket redan gått framåt inhemtas af bifogade tabell, hvori utsädet af råg, korn, (som utgör hufvudsädet), hafra, blandsäd och arter upptages till 16,090 tunnor eller 1,285 tunnor mera än årliga medelutsädet deraf under åren 1842—1847. Potatesodlingen har ock ökats från 12,657 tunnor till 14,814 tunnor. Dessa summor, grundade på approximativa kalkyler, äro påtagligen för ringa; men de visa dock sins emellan det stigande, hvarom här är fråga. Att åter medelafkastningsn af säd minskats från 70,090 till 68,351 tunnor är endast en tillfällighet, föranledd af de bägge missgynsamma åren 1848 och 1849.

Ehuru i tabellen derom icke något förekommer, har likväl utsäde af hvete på ett och annat ställe under ifrågavarande tid i mindre skala ägt rum och jemväl år 1850 lemnat nöjaktig afkastning. Man har påstått, att bristen på tjenliga qvarnar för malning af hvete hittills utgjort egentliga skälet, hvarföre hveteodlingen inom orten hitintills icke varit något allmänna; men detta skäl har numera så till vida förfallit, att åtminstone en sådan qvarn af god beskaffenhet är vorden inrättad vid Wapland i Näskotts socken. Dock vore mera önskvärdt, att landtmannen i denna ort, i stället för odling af ömtåligare sädesslag, lade sig vinn om den så ytterst viktiga ängsskötseln och boskapshjordarnes deraf beroende tillväxt.

Odlingen af lin och hampa motsvarar ej ortens behof. För att uppmuntra linodlingen har Länets Hushållnings-Sällskap anskaffat och emot billigt pris tillhandahållit tjenligt utsädes-linfrö, hvilket med begärlighet användts.

Med laga skiften har i förhållande till allmogens tillgångar skäligen raskt fortgått; och hafva de, der de ägt rum, haft ett välgörande inflytande på jordbruket. Det kan med visshet antagas att, i den mån laga skifte hinner öfvergå Jemtlands för odling i allmänhet tjenliga jord, stora, af mången icke anade, sträckor deraf, som ännu ligga i linda och såsom till en del bestående af myror, för det närvarande utan allt värde, komma att bearbetas

och lemna både utrymme och utkomst för en vida talrikare befolkning, än den som nu finnes; och i dessa, nu till större delen oduglige ansedde jordvidder, ligger för framtiden en rikedom, som väl förtjenar att antecknas.

Boskapsskötseln. Denna näringsgren står ungefär på samma ståndpunkt, som under tiden för förra berättelsen. Smör utföres till icke obetydliga partier, hufvudsakligen till Stockholm och Norrige; äfvensom ost och talg, dock i mindre kvantiteter, afyttras. Hela drifter af boskap utföras årligen till försäljning i Medelpad, Helsingland, Gestrikland och någon gång till Upland. Men som kreaturen äro små och i allmänhet illa underhållne, särdeles vintertiden, då boskapen så till sägande svältfödes, hafva de ett vida lägre värde, än som under andra förhållanden skulle vara händelsen.

Undervisning i sättet att af skummad sur mjölk bereda så kallad bitterost blef under sommaren 1850 meddelad af en Fru Schucani, som i sådant ändamål erhöll ett visst understöd af allmänna medel, och methoden omfattades med mycken begärlighet; hvarföre ock Länets Hushållnings-Sällskap, i ändamål att befordra ett allmännare begagnande af denna fördelaktiga tillverkningsmethod, utfäste sig att emot fixerat pris uppköpa all inom orten, under någon viss tid, tillverkad sådan ost af fullgod beskaffenhet. Denna utfästelse medförde för tillfället en önskad verkan.

Oxar påläggas mera sällan och nyttjas endast undantagsvis i åkerbruket, dervid i allmänhet användes den mera dyrfödda hästen; men att så sker härrörer deraf, att hästen svårigen kan undvaras i följd af de långa färder, landtmanen ofta måste företaga och på hvilka oxen ej med fördel kan begagnas.

Ungboskapen har något ökats, och ännu mera får och getter; hvaremot svinafveln, nog kostsam att uppföda och göda, minskats, enligt hvad den vidfogade tabellen närmare utvisar.

Hästaaveln. Hästen skötes af Länets invånare med vida större omsorg än boskapen; men sådant oaktadt återstår i den delen mycket att förbättra. Allmänt antages, att Jemtlands hästrace fordom skall varit vida bättre, än för närvarande är händelsen. Om så är förhållandet, torde orsaken närmast böra sökas deri, att den urgamla för styrka och uthållighet högt uppskattade racen uppblandats med andra af mindre tjenliga egenskaper; dock bibehåller Jemtlandshästen såsom vagns- och arbetshäst ett utmärkt rum, fastän ofta mindre passande till kavalleritjenst.

Åren 1849 och 1850 utbröt bland hästkreaturen inom åtskilliga socknar, dels i Jemtland och dels i Herjeådalen, den smittosamma sjukdomen Springormen; men genom skyndsamt vidtagne åtgärder lyckades det hämma smittan, så att några menligare följder icke inträffade.

Skogshushållningen inom orten har i alla tider stått på en låg punkt och af allmogen ansetts förtjena föga afseende. Stundom har visat sig likasom utrotningsbegär, i tly att, utan all urskillning, hela trakter afbränts, endast för att erhålla några veckors uselt bete åt kreaturen. Vallhjon och färdmän uppgöra ofta eldar ute på marken, antingen för att värma sig, eller tillreda någon föda, och aflägsna sig mången gång utan att värda sig om elden utslöcknat eller icke; hvarigenom skogseldar ofta inträffat och gjort stora härjningar. Det säges visserligen, och sådant icke heller utan allt skäl, att skogen, i den mån den är aflägs från de större vattendragen, har för ägaren föga värde, då han, i följd af de långa transporterne, icke med någon vinst kan godtgöra sig sine skogsprodukter; och skogarne hafva länge ansetts, och betraktas nära nog ännu, såsom en hvars tillhörighet, vid hvilkas ålitande man icke särdeles fäster sig vid begreppet om mitt och ditt; men i saknad af all jägeri-betjening har det, i dessa vidsträckta trakter, varit en reu omöjlighet att, så som behofvet påkallat, hålla hand öfver skogarnes behöriga vård och freda dem från åverkan, dertill Krono-betjeningen, med i öfrigt trägna göromål, är otillräcklig.

Sedan likväl trädvaruhandeln börjat sträcka sina spekulationer äfven till dessa orter, och i den mån vattendragen hinna göras flottbara, hvarmed arbeten på flera ställen redan äro verkställda och vidare pågå, synes en bättre åsigt göra sig gällande; och man bör hoppas, att den enskilda omtanken äfven skall framkalla en bättre skogarnes vård, helst sedan afvittringarne, åtminstone inom provinsen Jemtland, nu kunna anses såsom hufvudsakligen afslutade, och en hvar under skattemannarätt kan få sine skogskiften utstakade. Länets Hushållnings-Sällskap har, i hvad på detsamma kunnat ankomma, sökt medverka till en omtänksamare skogshushållning; och med hemtad anledning af Eders Kongl. Maj:ts nådiga Cirkulär af den 30 Oktober 1850, angående en ändamålsenligare hushållning med och noggrannare omvårdnad om skogarne i riket, har jag till Länets invånare utfärdat en särskild uppmaning att söka tillegna sig de förmåner, som uti samma nådiga Cirkulär blifvit anvisade för och genom skogshushållningens främjande.

Bergsrörelsen. Vid Gustafs och Carlbergs eller Huså Kopparverk har tillverkningen under ifrågavarande tre år utgjort tillsammans 1,337 *Sk:℔* garkoppar; således öfverhufvud 100 *Sk:℔* mera än under de nästförtgångne fem åren.

Jerntillverkningen vid Ljusnedahls bruk i Herjedalen utgör för alla tre åren:

	Sk:℔	L:℔
Tackjern	1,077	18½
Styckegods	50	15½
Stång- och ämnesjern	1,184	12
Manufakturjern	390	11,

hvilka tillverkningar till största delen afyttras i Norrige.

Vid Waplands och Åflohammars manufakturverk i Jemtland har smidet visserligen blifvit fortsatt, men hitintills i mera inskränkt skala. Enahanda är förhållandet vid Rönnöforss bruk, hvarunder Åflohämman hör. Tackjernstillverkningen vid detta bruk, som först för några få år sedan blifvit anlagdt och undfått privilegier för 600 *Sk:℔* stångjerussmide, har uppgått till 700 *Sk:℔*, hvilket tackjern likväl till en del skall varit mindre användbart.

Genom nya förbättrade inrättningar och sedan blandningsmalmer befunnits vara att tillgå, anses brukets bestånd numera betryggadt, till fromma för orten i det hela och särdeles för närmast angränsande trakter, i följd af de tillfällen till arbetsförtjenst och afsättning af kol och andra effekter, som derigenom måste uppkomma.

I öfrigt bearbetas icke någon af de i Länet inmutade särskilde dels silfver- och dels kopparanledning. Men deremot tillverkas vid Handöhl ett icke obetydligt parti kokkärl, äfvensom kakelugnar af så kallad tålgsten. Kokkärlen äro mycket begärliga och föras till försäljning, stundom till Stockholm.

Inga fabriker finnas i verksamhet. Vid Wapland är visserligen anlagdt ett mindre pappersbruk; men tillverkningen har varit inskränkt till några partier tak- och förhydningspapper. Det der jemväl aulagda färgeri och stampverk är deremot i tilltagande.

Salpetertillverkningen uppgick för

år 1848 till	250 L: 13 ½
» 1849 »	293 » 3 »
» 1850 »	233 » —

eller ungefär lika med de nästföregående åren, men mindre än hvad den tillförene varit. Att denna industrigren i sednare tider aftagit härrör till stor del från ett nedsatt inlösningspris i förening med dryg transportkostnad från vissa mera aflägsne socknar, der salpetertillverkningen varit mest uppdrifven; och, för att genom någon uppmuntran söka återföra densamma till hvad den fordom varit, har jag hos Kommittéen för Salpeter-ärendena hemställt, om icke leverantör från socken, hvars kyrka voro belägen 6 mil från uppbördsstället, kunde, för forslingen dit, tillerkännas en ersättning af 10 rst. L: ½ för hvarje mil, på sätt i Westerbotten läser vara medgifvet; men något gynnsamt svar å denna hemställan har icke följt.

Åtskillige kalkbrott bearbetas och tillverkningen af tegel ökas årligen, ehuru något rätt ordnad tegelbruk icke finnes.

Tjärubräningen är af ringa betydenhet.

Jagt och djurfång har under ifrågavarande år idkats med skäligen förman. Af rofdjur äro fällda 71 björnar, 72 vargar och varglon samt 473 räfvar, jemte åtskillige andra, såsom mård, örn, hök m. fl.

Fiske idkas i allmänhet endast till husbehof och utgör för dem, som äro bosatte i fjelltrakterne, ett icke oviktigt vilkor för deras existens.

Af allmogen idkas åtskillig husslöjd, såsom smiden af flere slag, hvaraf förtjenar nämnas skjutgevärd af god beskaffenhet, messingsarbeten, laggkärl och vadmal, som med fördel afsättes utom Länet, ofta i Norrige.

Tillverkningen af linneväfnader motsvarar icke ortens behof; men erhöi en icke obetydlig tillväxt och uppmuntran genom de af Undsättnings-Kommitteen, enligt hvad ofvan är formäldt, åren 1849 och 1850 vidtagne åtgärder att anskaffa och tillhandahålla lin och blånor till bearbetning emot en viss utfäst godtgörelse. Undervisning i dubbelspinning blef ock under nämnde år meddelad; hvartill, på min derom gjorda underdåniga framställning, Eders Kongl. Majt täcktes anvisa nytt bidrag af allmänna medel.

Åttatio så kallade distrikts-magasiner finnas inom Länet inrättade med en fond af 18,784 tunnor 21 $\frac{227}{1000}$ kappar och förvaltas efter de reglementariska grunder, Eders Koughl. Majt i nåder fastställt. Vid inträffad missväxt får hela fonden anlitas; men under vanliga förhållanden endast hälften utlånas, med förbindelse af återbetalning före det löpande årets utgång.

Från äldre tider är sagdt, att ortens allmoge mera sysselsatte sig med handels- och bytes-spekulationer, än med sjelfva modernäringen, jordbruk och boskapsskötsel. Så har ock förhållandet i verkligheten varit; men handelsresorne hafva under sednare åren betydligt aftagit, helst sedan, genom myrutdikningar och andra odlingsföretag, samt ett mera sorgfälligt åkerbruk, jordens afkastning visat sig erbjuda en både större och säkrare utkomst, än derförinnan varit fallet. Såsom jemväl verkande orsak till ett slikt gagneligt aftagande böra ej heller förbises vidtagne mera ändamålsenliga åtgärder till hämmande af ett länge bedrifvet smuggleri från Norrige; hvartill kommer en numera inom orten, på olika händer befintlig, ordnad handel, så att i allmänhet en hvar har tillfälle att hos köpmannen få sina behof fyllda, utan att behöfva höra sig om på annat håll.

En och annan af allmogen har det visserligen lyckats att genom handels- och bytesföretag förvärfva verklig förmögenhet; men flertalet har derpå förlorat och ej få blifvit ruinerade. Som sagdt är, allmogens i handelsförvärf företagne kringvandringar, hvilka menligt inverkat både på moralite och välstånd, hafva aftagit och aftaga årligen; dock underhålles den gamla handelslusten i viss mån genom sjelfva lagstiftningen, som tillåter enhvar, som från Norrige färdas öfver gränsen, att tullfritt medföra äfven utländska varor, endast hvarje varuartikel i värde icke öfverstiger 10 riksdaler silfverspecie. Då allmogen stundom i flockar färdas till och från Norrige för att afyttra egna alster och i stället tillhandla sig förnödenhetsprodukter af salt, spanmål och fiskvaror m. m., kan man lätt föreställa sig, att just genom nämnde tillåtelse det af gammalt inrotade schackreribegäret uppvaknar, och att mången på hemresan äfven medtager en eller flere öfverflöds- och lyxartiklar, visserligen för hvar och en färdande icke till stort belopp, men hvilka dock, sammanräknadt för mängden, uppgå till icke obetydliga kvantiteter, som sedermera inom socknarne härstädes utminuteras, utan att någon kontroll emot ett slikt ofog står att finna.

Enligt mig meddelade uppgifter från Dufeds gränse-tullkammare, uppgår tullvärdet af sålunda till Jemtland tullfritt införde utländska varor, under åren 1848, 1849 och 1850, till 34,829 R:dr 34 sk. banko, derå Staten följaktligen gått miste om tull, bestigande sig till circa 11,567 R:dr 24 sk. Huru stort varubelopp under samma tid blifvit infördt öfver tullstationen i Herjedalen är jag icke i tillfälle att uppgifva, men att det varit vida mindre kan med full visshet antagas.

För att i öfrigt visa i hvad förhållande varustrafiken emellan Sverige och Norrige, för såvidt den gått öfver Jemtland, under de ifrågavarande 3:ne åren, stått till hvarannan i fråga om ömsesidigt inhemska produkter, antecknas: att

Norriska alster, hit införde, 1848	uppgått i värde till	115,748:	8.
» » » 1849	» » »	136,785:	10.
» » » 1850	» » »	175,108:	13.
		<u>427,641:</u>	31.
Svenska alster, härifrån utförde, 1848	» » »	77,656:	40.
» » » » 1849	» » »	81,818:	40.
» » » » 1850	» » »	66,133:	40.
		<u>225,609:</u>	24.

Jag har förut yttrat att en ordnad handel numera finnes inom orten, hvarmed jag menar Länets enda stad; och den handel, der bedrifves, är redan, fastän i följd af en lång landtransport förknippad med stora, både kostnader och andra olägenheter, icke så obetydlig; men kunde komma att utöfva ett stort och välgörande inflytande, så för Jemtland som angränsande orter, derest med oförtullade utländska varor landväga handeln öfver Norrige icke vore förknippad med så dryga umgälder, att de tillintetgöra all företagsamhet i den vägen.

Uti Förordningen angående Sveriges och Norriges ömsesidiga handelsförhållanden stadgas nemligen (§ 7), att utländska varor jemväl må från ena till andra riket landvägen kunna införas, emot en tullafgift beräknad till hälften af den i hvartdera rikets sjötullstaxa utsatte införselstull, så vidt samma varor i det riket, hvarifrån de komma, bevisligen dragit inkommande tull. Häraf följer således, att dylika varor, hit införde, blifva belastade med hel

Norrsk

Norrsk och half Svensk tull; hvilka umgälder redan i och för sig, oberäknadt den kostsamma landtransporten, äro så betungande, att varorna näppeligen kunna utan förlust här afyttras. De utländska handelsvaror, som under en följd af år hitgingo, voro ock af ganska ringa betydighet, och af sådan, eller annan anledning fordrades icke heller i Norrige någon tull, då varan från nederlag derstädes direkte hit öfverfördes. För dessa varor erlades deremot vid ankomsten till gränsen hel Svensk tull, hvarmed de trafikera de äfven funno sig belätne; men tid efter annan började varurequisitionerne blifva större, och från och med 1849 lærer icke tillåtits att hit från Norrige öfverföra effekter af förenämnde beskaffenhet, med mindre, än att der klarera hel tull, och dermed var trafiken afbruten, om ej slut.

Tulljournalerne vid Dufeds tullkammare visa ock, att under de bägge sednaste åren nästderförinnan, eller 1847 och 1848, tullintraden för dit, öfver Norrige, ankomne utländska varor, dels efter hel och dels efter half tull, uppgått till 17,598 R:dr 22 sk. banko; hvaremot, under åren 1849 och 1850, då endast half tull ifrågakommit, hela tulluppbörden för dylika varor endast utgjort tillsammans 3,251 R:dr 28 sk.

Häraf kan slutas, att en vigtig förmån skulle tillskyndas vederbörande på ömse sidor fjellen, derest oförtullade utländska varor finge ifrån Norrige transito införas och först här vara tullbehandling underkastade. Fördelen för Svenska köpmannen, som från utrikes ort till Norrsk hamn, eller från nederlag derstädes, requirerade sin vara, blefve: en snabbare varuexpedition jemte den mindre frakt, som af Nordsjöfarare städse kan betingas, samt befrielse från Sundska tullen och de flere andra umgälder, som äro förknippade med varurequisition till Svensk hamn vid Östersjön, och för den Norriska: en gifven och säker provision af Svenska varureqviirenten, hvartill komma de med transitohandeln oskiljaktige magasinage- och forslingsafgälder, som alltid skulle i Norrige qvarstanna, i stället för inga, enär alla transaktioner i berörde hänseende nu måste inställas.

Ordnandet af ofvan anmärkte förhållanden de bägge rikena emellan är för Jemtland, i kommercielt hänseende, en ren lifsfråga, helst vattendragen inom provinsen torde till en icke ringa del kunna göras användbara för varutransporter från närheten af gränsen ända hit; och ehuru någon förändring uti de, om utländska varors landväga försändning, emellan Sverige och Norrige gällande bestämmelser helt nyligen å Norriska sidan ansetts icke kunna för det då närvarande medgifvas, lærer det dock så mycket heldre vara att hoppas,

det frågan inom en ej aflägsen tid skall vinna framgång, som vederbörande Kommitterade för granskning af stadgarne angående Sveriges och Norriges inbördes handels- och sjöfarts-förhållanden yttrat sig i enahanda syftning, som den här antydd.

§ 4.

Politisk Författning.

Angående Länets *Kammar-Verk* lemuar den bifogade statistiska tabellen en allmän öfversigt. Under de ifrågavarande tre åren äro 23 $\frac{3}{4}$ mantal förmedlade till 19 $\frac{11}{16}$; 48 laga skiften äro afslutade och 106 andra landtmäteriförrättningar verkställda; 56 $\frac{1}{2}$ mantal hafva i laga skifte ingått samt 57,269 tunnland blifvit afmätte och 85,738 tunnland delade. Från krono till skatte

äro försålde	4 $\frac{21}{16}$
och utan lösen omförde	<u>6$\frac{11}{16}$</u> 10 $\frac{517}{12096}$.

1 $\frac{1}{8}$ mantal nya hemman hafva tillkommit, och af sådana med frihetsår förut beviljade äro 24 $\frac{10}{16}$ mantal i skatt ingångne.

Afvittringarne, som, oberäknadt äldre förrättningar i enahanda syfte, fortgått allt sedan 1821, äro, hvad affattningarne angår, hufvudsakligen att anse såsom fullbordade inom provinsen Jemtland; dock återstå åtskillige förrättningar medelst komplettering af hvad i vissa fall med tyvärr mindre noggrannhet blifvit tillgjordt, samt ägogränsers uppgående och skattdäggningars förrättande å en del kronomarker; och sedan en långvarig rättegång omsider blifvit afgjord angående rätta gränsen emellan Heda och Tännäs socknar i Herjedalen, fortgå nu afvittringsförrättningarne inom sistnämnde provins, der mera än en million tunnland ännu befinnas oafvittrade.

Afvittringskostnaderne hafva visserligen varit högst betydliga; men afvittringens resultat hafva ock visat sig ganska fördelaktige och blifva det ännu mera i en ej aflägsen framtid. Länets mantal äro efter afvittringens början ökade med mer än 200 hela hemman.

Utom styresmannen hafva endast 3:ne landtmätare under de ifrågavarande åren varit vid afvittringsverket anställda; och underdåniga berättelser om arbetenas fortgång äro för hvarje år afgifne.

Bland ordinarie räntan inom Herjedalen har af ålder ingått en afgift under benämning *Bågs katt*, hvilken utgjordes med 4 skillingar af hvarje mansperson bland allmogen, som erlade mantalspenningar. Denna afgift, såsom icke till bestämdt belopp åtföljande sjelfva jorden, har, enligt Rikets Ständers af Eders Kongl. Majt den 15 December 1848 gillade beslut, blifvit från ordinarie räntan utesluten emot en stadgad tillökning af 2 skillingar i mantalspenningarne, de der för allmogen i Herjedalen ditintills beräknats och utgått med endast 4 skillingar af hvarje person.

Likaledes, och då någon annan beräkningsgrund, för utgörandet af den derstädes jemväl i ordinarie räntan ingående så kallade *Skatte-Osten*, icke fanns, än att den skulle utgå med så stor kvantitet ost, som kunde beredas af en dags mjölkning sommartiden utaf hvarje underhållen ko, samt tillförlitlig kontroll å denna uppbörd följaktligen saknades, har, på grund af Eders Kongl. Majts uti skrifvelse till Kammar-Kollegium af den 16 December 1848 meddelte nådiga föreskrift och efter menigheternas hörande, jag uppgjort underdånigt förslag, huru ifrågavarande skatt för framtiden lämpligast kunde utgöras med en viss bestämd kvantitet för hvarje hemmans skatte- eller trög-tal; och är detta förslag, så i afseende på den Kronan behållne, som de öfrige, presterskapet och kyrkorne tillkommande andelarne deraf, utaf Eders Kongl. Majt i nåder fastställt; hvadan skatteosten numera utgår med ett visst bestämdt belopp, antingen in natura, eller med penningar efter markegång.

Herjedalen är, på grund af äldre utaf framfarne Konungar tid efter annan stadfästade privilegier, befriad från knektehåll, emot erläggande af vissa årliga, så kallade rotepenningar, tillsammans 300 R:dr, som jemte roteskatt, 19 R:dr 25 sk. sk. 6 rst., tillkommen för sedan år 1754 anlagde uyhemman, upptagas i Kronans räkenskaper bland jordeboks- och hemmans-räntan, men äro Jemtlands Fältjägare-regemente anslagne.

Den af Eders Kongl. Majt år 1846 anbefalide och derefter verkställde nya roteringen i inom provinsen Jemtland är numera af Eders Kongl. Majt och Rikets Ständer sanktionerad att träda i verksamhet med början af år 1852; hvarigenom således en af ortens viktigaste angelägenheter blifvit löst på ett sätt, som behofvet länge högt påkallat och tvifvelsutan kommer att medföra en framtida allmän belåtenhet. Något vidare ordande i detta ämne torde vid närvarande tillfälle vara öfverflödigt.

Gästgifveriskjutsen utgöres inom hela Jemtland genom entreprenad, undantagande vid en enda station; men deremot i Herjeådalen halva någre entreprenad-kontrakter icke kunnat bringas till stånd. För en ny reglering af skjutsningsbestyret derstädes är undersökning pålyst att i alla vederbörandes närvaro hållas vid nästinfallande lagtima ting i orten.

Fångskjutsen bestrides genom entreprenad och till lägre pris än den vanliga skjutslegan.

Sockne-karteverket är i det närmaste komplett. En ny karta öfver hela Länet har med Eders Kongl. Maj:ts nådiga tillåtelse blifvit upprättad af Afvittrings-Landtmätaren, Under-Löjtnanten S. F. Westrell under åren 1847—1849 och är nu af General-Landtmäteri-Kontoret utgifven.

Till kommunikationens underlättande och industriens befordrande har Länets största sjö, Storsjön, som med sina många utgreningar angränsar $\frac{1}{4}$ -del af Jemtlands alla socknar, blifvit på allmän bekostnad pejlad och uppliktad; hvilket arbete tog sin början 1847 under ledning af Kapiten-Löjtnanten vid Eders Kongl. Maj:ts Flotta S. P. Schnell, samt fortsattes och afslutades 1849 af Löjtnanten vid Jemtlands Fältjägare-regemente E. T. F. Nordbeck. Angående arbetets utförande samt den af Nordbeck öfver Storsjön upprättade Hydrografiska karta har Chefen för Sjö-Karte-Kontoret lemnat det mest tillfredsställande vitsord.

Jemlikt 1751 års Gränse-Traktat och Eders Kongl. Maj:ts särskilda nådiga föreskrift af den 2 Mars 1849 är riksgränsen emellan Jemtland och Herjeådalen å ena, samt Norra- och Södra Trondhjems Amter å andra sidan, under loppet af sommaren sistnämnde år, utaf tvänne dertill kommenderade officerare, en Svensk och en Norrsk, med nödigt handräckningsmanskap, å nyö uppgången och uppröjd samt der befintlige rösen iståndsatte.

Öfver lagarnes verkställighet samt ordningen och säkerheten inom Länet varkar Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande med oafbruten omsorg, dervid biträdd, i staden af Municipal-styrelsen med underlydande betjente, samt å landet af den vanliga, men relativt till Länets omfång nog fåtaliga kronobetjeningen.

För helsovården finnas inom Länet 2:ne ordinarie Provincial-läkare, af hvilka den ena har sin station härstädes och den andra i Herjeådalen, Wemdalens socken,

der apothek jemväl finnes. Ett årligt arvode af 250 Rdr är ock anvisadt för hvardera af Fältjägare-regementets tvänne Bataljons-läkare, de der tillika borde såsom Extra Provincial-läkare inom visse bestämde distrikter tjenstgöra; men tyvärr hafva nämnde befattningar ofta, till verkligt men för orten, stått och stå äfven för det närvarande vakanta.

Vaccinationen ombesörjes skäligen ordentligt, och har till ett noggrannt handhafvande deraf jag inom Länet utfärdat särskilde uppmaningar.

Brist på examinerade lärare, äfvensom till en del invånarnes mindre be-medlade tillstånd har lagt hinder emot Folkskolornas organiserande så fullständigt, som 1842 års Förordning hjuder. Nu äro dock de fleste ordnade, och om folkets bildning i allmänhet är redan förut taladt.

Christendomsundervisningen bland Lappbefolkningen har under sednare åren utsträckt och sorgfälligt blifvit vårdad vid en af Svenska Missions-Sällskapet bildad skola i Laxsjöns by inom Fölinge och Ströms Lappmarks-distrikt; vid hvilken skola 20 å 30 af Lappallmogens barn årligen njuta kostnadsfri både undervisning och underhåll. Denna undervisningsanstalt organiserades 1846, och såsom en frukt af densamma kan anses hafva tillkommit 3:ne i förbindelse med den stående Söndags-skolor, nemligen en å Fölinge kyrkoplats med 31 barn, en i Ottsjö by med 40 och en i byn Tufvattnet med 12 barn.

Antalet af barn, som sedan skolans början erhållit undervisning, utgör:

vid skolan i Laxsjön, Lappska barn	73	
» » » Svenska »	75	148
vid Söndags-skolan i Fölinge	33	
» » i Ottsjön	52	
» » i Tufvattnet	12	
		<u>245</u> barn.

Ehuru Lapparnes bildning befinnes på en låg ståndpunkt, är sedligheten bland dem i allmänhet oklanderlig och synes vara tilltagande; men med deras ekonomiska ställning har snarare ett motsatt förhållande inträdt. Sådant härrör till en del af inkräktningar medelst Nybygges-anläggningar å, och invid deras områden, hvilka först efter föregången afvittring kunnat till sina rätta gränser bestämmas. Jag har här ofvan i denna berättelse antydt, hurusom i en icke särdeles aflägsen tidpunkt tillkommit åtskillige mindre väl beräknade

bosättningar, till hvilka jag hufvudsakligast vill hänföra sådane, hvarigenom intrång skett å Lapparnes renbetestrakter. Af desse bosättningar äro visserligen en del utdömde och andra åter till sine gränсор betydligen inskränkte; men några qvarstå; och har det förekommit betänkligt utrifva sådane, derå odlarne blifvit likasom inledda att nedlägga sin lefnads hela verksamhet, utan att de deraf, genom ett slikt förfogande, skolat få skörda annan frukt, än att på sin ålderdom sakna tak öfver hufvudet och beröfvas tillfället till en möjlig, om än torftig bergning, utom det att sjelfva tillstånds-resolutionerne i visse fall befunnits sådane, att någon åtgärd af nämnde beskaffenhet ej kunnat ifrågakomma. Anmärkningsvärdt är likväl, att fattigdomen befinnes vara störst bland Herjeådals-Lapparne inom Hede pastorat, der någon afvittring ej ännu skett.

Någon mantalsskrifning bland Lapparne, eller, som de sjelfve kalla sig, Fjellmännen, äger ej rum; men presterskapet förer särskilde anteckningar öfver födde och döde, äfvensom husförhørs- och kommunion böcker. Lapp-trakterne äro indelade i 3:ne distrikter, nemligen Undersåkers med en personal af 223 och 10,160 renar; Fölinge och Ströms med aproximativt uppgifven befolkning af 500 personer och circa 5000 renar, hvilket sednare påtagligen är för ringa; samt Hede pastorats, der personalen uppgifvits till 173. Länets hela Lappbefolkning utgör således i det närmaste 900 personer. Undersåkers-Lapparne äro i allmänhet skäligen välbergade samt en och annan till och med rik, ehuru äfven der åtskillige fattige finnas.

Fattigvården bestrides vanligast genom inackorderingar eller så kallad kringgång inom socknen; det sednare dock uttryckligen förbjudet hvad barn angår. Någon allmän inrättning till beredande af loflig sysselsättning för fattige, men arbetsföre personer har icke kunnat bringas till stånd.

Uti Wemdalens kyrkoby i Herjeådalen blef, på derom gjord framställning, en ny Post-expedition år 1850 inrättad.

Det inom Länets bildade Brandstodsbolag, för hvars verksamhet nådigt Reglemente under den 14 November 1846 är vordet fastställt, har vunnit ytterligare förtroende och tillväxt, så att försäkringarne vid 1850 års slut uppgingo till 3,373,920 Rdr.

En höstetiden 1847 för Länets och Staden organiserad Sparbank har jemväl tillvunnit sig allmänt förtroende; och utgjorde vid 1850 års utgång hela insättningssumman 12,246 Rdr 22 sk., fördelad på 517 delägare.

---

§ 5.

Östersund, Länets enda stad, hvars folkmängd vid 1841 års slut uppgick till endast 456 personer, har under sednare åren vunnit en icke obetydlig tillväxt. Staden är reguliert anlagd å slutningen af stranden vid Storsjön, midt emot Frösön, hvarmed den är förenad medelst en pryddlig, 648 alnar lång bro. Folkmängden utgjorde vid 1850 års utgång 822 personer.

Af publika byggnader märkes i första rummet det nya Läns-residenset, uppfördt i moderu styl af tegel på granitfot, 60 alnar långt och 2:ne våningar högt, färdigt år 1848; hvarefter tillkommit 2:ne flyglar, äfven af sten.

Dernäst Elementar-skolans, i förening med Contubernium, uppförde nya hus af träd, i 2:ne våningar, med höga och rymliga lärosalar samt logement för en lärare och ett större antal elever. Vidare Länets lasarets- och kurhusbyggnad å nyo uppförd och inredd år 1849; hvartill kommer det år 1835 af sten nybyggde länsbådet. Och torde det icke vara olämpligt att i sammanhang härmed upptaga, hurusom under sednare åren äfven tillkommit åtskillige större, private bostäder, af sådan beskaffenhet, att de ganska väl skulle kunna intaga en icke obemärkt plats uti ett vida, både äldre, större och förinögnare samhälle än detta.

Det härvarande Elementar-läroverket, inrättadt i stället för en å Frösön, från äldre tider befutlig lägre Lärdoms-skola, erhöi år 1847 sine nu gällande stadgar, i närmaste öfverensstämmelse med dem för Stockholms nya Elementar-skola, och har till ändamål, att, med fri flyttning och ämnesläsning på tvänne paralet gående linier, meddela så fullständig, både allmän medborgerlig och egentlig lärd bildning, som fordras för inträde vid Akademien. Denna uppgift har af den jemförelsevis ringa lärarepersonalen hitintills på ett tillfredsställande sätt blifvit löst, i det att, ehuru de öfverste af skolans 8 klasser först med 1850 års början blefvo fyllde, fem yuglingar, derifrån utgångne, redan aflagt den större, och en den mindre student-examen, samt dessutom många lemnat läroverket utan att hafva fullständigt genoingått detsamma, dels återvändande till jordbruket, dels egnande sig åt handeln, näringarne eller sjömansyrket. Att skolan icke saknat förtroende visar sig icke allenast af de många lärjungar, hvilka från nästgränsande proviuser här sökt och erhållit inträde, oaktadt de på närmare håll kunnat få undervisning, utan isynnerhet deraf, att antalet af studerande småningom ökat sig. Detta antal utgjorde, under läseåret 1847—48, 63—82, samt uppgick under sednaste hösttermin till 100.

Då Hernösands numera förenade läroverk, der lärjungarne icke lära i talrikhet mycket öfverskjuta de härvarande, äger 16 ordinarie lärare, så finnas vid Östersunds elementar-skola icke flera än 6 sådane, jemte en blott terminsvis påräknelig Duplikant. Af desse lärare äro tvänne upptagne i de två lägsta klasserna, hvilka blifvit »slutna» till följd af hvad en tvingande erfarenhet gifvit vid handen. Skolans allmänna afdelning, svarande ungefär emot halfva f. d. Lärdoms-skolan och hela Gymnasium, måste derföre skötas af endast 5 lärare, ehuru de särskilda läroämnena äro 11, och några af den beskaffenhet, att de taga en persons hela lärareförmåga i anspråk. För denna skolas tillväxt och framtida bestånd är derföre önskligt, att lärare-personalen ökas och förses med fullgoda löneförmåner, hvarigenom en högre lärdom och utmärktare skicklighet städse kunna vara att påräkna; ty så länge samma, om ej större fördelar annorstädes lättare kunna erhållas, torde svårligen någon med öfverlägsna egenskaper förmås välja ett ställe, som genom sin aflägsenhet och sina försvarade kommunikationer hvarken erbjuder någon billigare lefnadskostnad eller särdeles uppmuntran och näring för den litterära verksamheten. Enligt öfvergångs-stat utgöra lärare-lönerna för närvarande: 1,200 R:dr jemte boställe för rektor eller förste läraren, 1,000 för andre, 800 hvardera, för tredje och fjerde samt 600 R:dr banko likaledes för hvardera femte och sjette; hvarförutan Duplikanten erhåller i årligt arvode 300 R:dr.

Särskild Folkskola finnes, der omkring 70 barn årligen erhålla undervisning. Då den lokal, som för närvarande till skola begagnas, är nog inskränkt, kommer nytt skolhus att nästa år uppföras.

Återupprättande af det förra, år 1836 indragne Justitiariatet är af behofvet högt påkalladt, och underdånig framställning derom kommer att göras, så snart erforderlige tillgångar till aflöning för en Justitiarie kunna beredas. För närvarande behandlas alla staden och dess invånare rörande domstolsfrågor vid Brunflo Härads-Rätt, och hvad angår polis- och ekonomi-målen, handhafvas de af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, hvars redan derförutan mångfaldiga och trägna embetsgöromål genom nämnde ärenden i icke obetydlig mån ökas, ehuru Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande visserligen i fråga om stadens angelägenheter har att påräkna biträde af Municipal-styrelsen derstädes.

Med stöd af Eders Kongl. Maj:ts, på derom gjord hemställan, under den 5 Oktober 1850 meddelte nådiga tillåtelse har, sedan Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bestämt det för staden erforderliga antal värdshus och spisqvarter

spisqvarter eller andre näringsställen, brännvinsminuterings-rättigheten genom Drätsel-Kommissionen blifvit under vissa år på auktion upplåten till fyra särskilde närings-iddkare, som därför till stadens kassa nu erlægga årligen 273 R:dr 16 sk. banko.

I staden finnas ett privilegieradt Apothek och ett Boktryckeri, det sednare i förening med Bokhandel. De fleste handtverkerier idkas jemväl. Angående en här organiserad Sparbank är förut nämndt. Nyligen är helt nära staden anlagdt ett Bäjerskt ölbryggeri, hvars tillverkningar vunnit ett väl-förtjent förtroende. Sex handlande äro härstädes etablerade och förse, så staden som landsorten med erforderliga köpmannavaror. Angående handelns omfång och utsträckning torde få hänföras till hvad ofvan är nämndt angående varutrafiken öfver Norrige, hvaraf ensamt tullintraderna för uppgifne två år uppgått till 17,598 R:dr 22 sk. banko; men som, på sätt jemväl är antydt, denna trafik, i följd af affordrade tullungälder inom bägge rikena, kan, hvad angår utländska varor, anses hafva upphört; måste, ehuru med högst betydligt ökade kostnader, behofven deraf fyllas från andra orter, intill dess handelsförhållandena med, och öfver Norrige blifva annorlunda reglerade; hvilken frågas ändamålsenliga lösning är för Jemtland af den största vigt.

Tillförseln af landtmannaprodukter på torgdagarne, 2:ne gånger i veckan, motsvarar merendels behofven, åtminstone vintermånaderne; och varutrafiken emellan staden och de 16 socknar, som angrensas Storsjön, bedrifves sommartiden med ett år 1847 bygd mindrer ångfartyg.

Östersund den 31 December 1851.

JAC. AXEL DAHLSTRÖM.

J. Thomée.

Carl H. Ekberg.

TABELL för Staden Östersund i Jemtlands Län, upprättad för åren 1848, 1849 och 1850.

Hus och Tomter.	Jord.												Utsäde af						Medelafkastning, sedan utsädet är afdraget.						Underhållna Kreatur.						Uppskattadt värde.		S t a t s — B i d r a g.																																																																			
	Hus och Tomter.	Åker.			Äng.			Skog och Betesmark.			Summa Tunmland.			Hemmantal.			Råg.			Korn.			Blandsåd.			Häfra.			Potates.			Råg.			Korn.			Hästar.			Kor.			Ungboskap.			Får.			Svin.			Geiter.			Hus, hvarunder all den Staden tillhörige jord är i vissa lotter fördelad till byggnadstomt, kålhage m. m.		Bevillning efter 1848 års Förordning.				Ständiga Räkntor.				Kostnad för Rotering.	Kostnad för Stadens Styrelse.	Klereci-Statens underhåll.				Fattigförsörjning.	Väglagning.	Diverse afgifter, onera och besvär.	Summa Stats-Bidrag.																									
																																																										Efter 1:sta Artikeln.		Efter 2:dra Artikeln.		Brännvinsbränningsafgift.		Summa.				Ordinarie ränta.		Kronotionde.					Mantalspenningar.		Summa.		Pastors.		Komministers.		Kyrkobetjnings.		Summa.		R:dr s. r.		R:dr s. r.		R:dr s. r.		R:dr s. r.		R:dr s. r.		R:dr s. r.		R:dr s. r.	
																																																										R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.			r.	R:dr	s.	r.				R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.	r.	R:dr	s.
Östersund . .	165	55	85	165	305	4	2	38	5	5	80	8	190	20	15	480	51	116	5	10	15	18	122,648	—	—	88	30	—	1,248	15	5	205	—	—	1,541	45	5	7	13	9	9	4	6	124	24	—	140	42	3	70	9	2	636	32	6	20	2	8	300	—	—	328	32	—	648	34	8	268	25	—	24	26	8	131	1	6	3,462	24	8																					

Östersund i Landskontoret den 23 Oktober 1851.

Carl H. Ekberg.   **E. G. Svensson.**

